

Література

1. Capone V., Petrillo G. (2018). Mental health in teachers: Relationships with job satisfaction, efficacy beliefs, burnout and depression [Електронний ресурс] // Springer US. Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1007/s12144-018-9878-7>.
2. García Carmona M., Dolores M., & Aguayo R. (2018). Burnout syndrome in secondary school teachers: a systematic review and meta analysis [Електронний ресурс] // Springer US. Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1007/s11218-018-9471-9>.
3. Girnyk A., Donets Y., Bogdanov S., Solovyova V., & Romanenko L. (2018). Explorative study of psychosocial stress factors that cause professional burnout among teachers, who leave near the front-line zone in the East of Ukraine [Електронний ресурс] // Mental Health: Global Challenges XXI Century, pp.18–23. Режим доступу до ресурсу: <http://doi.org/10.32437/MHGCPceedings.Issue-2018>.
4. Maslach, C., Schaufeli, W.B., & Leiter, M.P. (2001). Job burnout. Annual Review of Psychology, 52 (1), pp. 397–422.

МАКАРЕНКО Е.М., канд. філос. наук, доцент, професор НАУ (Київ)

ВІДМІННОСТІ РАСОВИХ ТА ЕТНІЧНИХ КОНФЛІКТІВ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Конфлікти між двома етносами можуть проявлятися проявлятися на різноманітних соціологічних або, вірніше, соціально-психологічних рівнях: а) на рівні двох особистостей, які представляють ці етноси; б) на рівні двох груп. Наприклад, можуть конфліктувати дві групи студентів, які належать до двох ворожих етносів.

Конфлікт двох груп на переговорах теж можуть представляти собою етнічний конфлікт, його конкретизацію: в) конфлікт двох етнічних спільнот, наприклад коли одна моноетнічна держава об'являє війну іншій. Такими були франко-німецькі війни, війна між Іраном та Іраком в недавньому минулому та ін. Зовсім зрозуміло, що на цих різних рівнях прояву (ознаки) конфлікту та механізми його вирішення різні. Якщо між двома етносами виникнув конфлікт навколо важливих цінностей, він зазвичай охоплює всі названі вище рівні буття етносів, хоча будь-які групи та індивіди можуть і відхилитися від цього загального правила.

Між цими типами конфліктів маються суттєві відмінності, хоча вони часто виникають разом. Переплітаючись, вони утворюють більш складний расово-етнічний конфлікт. Конфлікт між етносами ще більше ускладнюються, коли до расових та етнічних відмінностей додаються ще й релігійні відмінності. Вирішення таких змішаних конфліктів є справою надзвичайно важкою. Вже наявність тільки расових, антропологічних відмінностей є серйозною передумовою виникнення конфліктів. Достатньо згадати про конфлікти білих та негрів в США. Але расові, етнічні та релігійні відмінності (як передумови

конфліктів) для різних груп людей не зовсім співпадають. Тому і відрізняють три підвиди конфліктів: етнічні, расові та релігійні.

В цілому існує велике різноманіття етнічних конфліктів, і в даний час, як помітили дослідники, нам потрібні не стільки нові факти, скільки нові концепції, категорії та більш глибоке розуміння цих явищ.

Все ж треба розрізнати етнічні конфлікти від расових. Для цього завжди треба враховувати, що зазвичай етнічні групи в расовому відношенні не є однорідними, тобто складаються із представників різних рас, а частіше за все – із індивідів, які народилися від їх змішаних шлюбів.

Бувають і комплексні (двомірні) етнічно-релігійні конфлікти. Такий конфлікт має місце, наприклад, в Шрі-Ланці, де суперниками є таміли і сингальці. Таміли проповідують індуїзм, а сингальці є буддистами. Буддисти-монахи ведуть активні проповіді проти тамілів.

В свій час сингальці, які проповідують буддизм, вже передбачали можливість свого зникнення як етносу і релігійної спільноти і почали боротьбу проти тамілів. Жорсткий характер конфлікту між цими двома етнічно-релігійними спільнотами в значній мірі визначається саме поєднанням релігійних та етнічних відмінностей. В даний час на Цейлоні між цими спільнотами йде боротьба на взаємне знищення.

Такий же комплексний характер має конфлікт між сербами та албанцями. При цьому вражає примітивність підходу деяких політиків до цієї проблеми, при якій вони прагнуть повалити всю вину на сербів та відняти у них частину давньої етнічної території на користь прибульців, які в свій час закріпилися в Косово за допомогою османців-турок. В цьому конфлікті релігійний фактор теж таки бере гору. В Боснії сторони конфлікту – слов'яни: тут конфлікт носить суто релігійний характер.

Тривимірний конфлікт має місце тоді, коли до етнічних та релігійних факторів додається, наприклад, економічний фактор. А загалом конфлікти етносів можуть бути багатовимірними. Багато з цих конфліктів відбувається на кордоні між мусульманськими та християнськими державами.

Так, об'єднанню сторін та загостренню (а також глобалізації) конфлікту важко перешкоджати саме тому, що не має єдності ні в тому, ні в іншому таборі. Християнство не єдине (в ньому існують православ'я, католицизм, протестантизм та інші напрямки). В ісламі з багатьох питань не має згоди між шіїтами та сунітами. Ці внутрішньорелігійні конфлікти, в яких сторонами виступають етнічні держави, є як релігійними та моральними, так і політичними, а іноді і економічними. Але коли загострюються конфлікти між релігіями та етносами (суперетносами), ці внутрішньорелігійні відмінності в певній мірі відсуваються на задній план.

Коли утворюються суспільства, які складаються з двох або більшої кількості числа етнічних груп, то після перших же контактів починаються процеси порівняння та взаємної оцінки. Скоро з'являються і стереотипи, які закріплюються в пам'яті людей і в культурі (літературі, історії, усній народній творчості) етносів. У кожній групі маються цілий ряд рис, які повинні

отримати свої оцінки. Але в реальному житті немає богів, а оцінки необхідні, люди мають потребу в них для формування уявлень про себе та інших. Самооцінки особистості та рівень її самоповаги залежать від багатьох обставин, в тому числі від того, до якої етнічної групи вона належить. Тому етнічна приналежність, особливо на Заході, грає велику роль. Етнічні оцінки та самооцінки отримують шляхом порівняння. І в боротьбі за високі оцінки та сприятливе порівняння з'являються етнічні конфлікти [1, Р. 143].

Це, по суті, соціально-психологічний підхід до проблем етнічної самооцінки і конфліктів, оскільки вже вводяться поняття соціального порівняння, психології морального розвитку та критеріїв психічної зрілості.

Література

1. Horowitz D. *Ethnic Groups in Conflict*. – Berkeley, CA: University of California Press, 1985. – 706р.

МАКАРЕНКО Н.Г., канд. філос. наук, доцент (Київ)

АСИМЕТРИЧНІ ВІЙНИ ЯК ВИД СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: СОЦІОГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТ

Феномен асиметричного збройного конфлікту, під яким розуміють «випадки політичної поразки розвинених країн у збройних конфліктах проти слабших супротивників» [6, с.29], став у центр уваги багатьох дослідників. Сучасні війни в Іраку і Афганістані, а слідом за ними війна в Україні, є прикладом феномену, коли розвинені, оснащені високотехнологічною могутньою зброєю країни можуть виявитися уразливими і незахищеними, а наявна військова сила недостатня, щоб забезпечити необхідний рівень безпеки і нейтралізувати противника.

Термін «асиметричний конфлікт» був введений в науковий обіг Е. Маком, який в опублікував статтю «Чому великі держави програють малі війни: політика асиметричного конфлікту» (1975 р.). Основою запропонованої концепції був аналіз причин політичної поразки США у війні у В'єтнамі. Одночасно Е. Мак розглянув інші випадки поразки розвинених країн. Термін «асиметричний конфлікт» став популярним. Т. Паул в монографії «Асиметричні конфлікти: війни, ініційовані слабкими державами», опублікованій у 1994 р, посилався на роботу Е. Макка, але по-своєму інтерпретував асиметричний конфлікт – як «конфлікт між двома державами, що володіють нерівними військовими та економічними ресурсами» [7]. У 2003 р. вийшла монографія Г. Мерома «Як демократії програють малі війни: держава, суспільство і поразка Франції в Алжирі, Ізраїлі, Лівані, США і В'єтнамі». Г. Мером розвиває ідею Е. Макка про те, що однією з причин поразки є нездатність демократичних суспільств вести малі війни, що обумовлено внутрішніми обмеженнями політичного і морального характеру [4].

Найбільш активно в рамках теорії асиметричного конфлікту розробляється гіпотеза про стратегії і способи боротьби як вирішальний чинник перемоги або поразки в асиметричному конфлікті. Саме в такому ключі написана монографія А. Арреґін-Тафта «Як слабкі виграють війни: теорія